

YTTRANDE

Dnr Ku2016/00088/D

Kulturdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

Stockholm den 21 juni 2016

2014 års Demokratiutrednings betänkande Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5)

Sammanfattning

PRO och SPF Seniorerna föreslår att det genom lag fastslås att kommuner, landsting och regioner ska

- inrätta pensionärsråd,
- konsultera pensionärsråden före beslut som kan ha betydelse för äldre invånare, och
- anta en policy eller handlingsplan för den lokala äldrepolitiken.

PRO och SPF Seniorerna stöder till stora delar utredningens förslag. Bland annat att

- stödet bör utökas till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka det politiska deltagandet, samt att
- en lagbestämmelse införs om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

PRO och SPF Seniorerna delar flera av utredningens bedömningar. Bland annat att

- tillgängliga mötesplatser och lokaler bör förbättras i kommunerna,
- partierna har det huvudsakliga ansvaret för att förbättra den sociala representativiteten och bör genomföra ett systematiskt arbete för att försäkra att politiken blir mer jämställd och jämlik,
- fullmäktige och styrelsen bör verka för att fler kvinnor, utrikes födda, unga och äldre ska vilja ta förtroendeuppdrag och kandidera till tyngre uppdrag, samt att
- tillsätta en maktutredning.

PRO och SPF Seniorerna stöder inte utredningens förslag att utöka möjligheten att behålla ett uppdrag trots flytt från kommunen eller landstinget till att också omfatta fullmäktigeledamot.

Allmänt

Vi anser att utredningen som helhet är bra och att den presenterar en rad goda förslag. Vår främsta invändning är avsaknaden av ett äldreperspektiv.

Representation, delaktighet och inflytande för äldre är grundläggande frågor. Ytterst handlar det om demokrati – en mänsklig rättighet. Mot bakgrund av att det finns närmare 2 miljoner pensionärer, varav ca 500 000 är äldre än 85 år hade vi gärna sett ett tydligt äldreperspektiv i utredningens analys och förslag.

Utredningen konstaterar att äldre är underrepresenterade, inte minst i riksdagen. I likhet med de förslag som lämnas om unga och personer med funktionsnedsättning gör vi bedömningen att för att ett äldreperspektiv ska få ett konkret genomslag i det politiska beslutsfattandet bör kommuner, landsting och regioner anta en policy eller en handlingsplan för den lokala äldrepolitiken.

Vi saknar analys, bedömningar och förslag om äldres inflytande genom kommunala pensionärsråd. I dag finns inget som garanterar tillgång till pensionärsråd. För att stärka rådets ställning arbetar både PRO och SPF Seniorerna för att pensionärsråd genom lagstiftning blir obligatoriska i kommuner, landsting och regioner samt att respektive fullmäktige ska besluta om reglementen. I detta sammanhang vill vi peka på att resultatet i 2015 års Äldrebarometer¹ visar på ett tydligt samband mellan de kommuner som har väl fungerande kommunala pensionärsråd och de kommuner som erhåller höga betyg.

3.6.1 Nytt mål för demokratipolitiken

Vi stöder förslaget om ett nytt mål för demokratipolitiken: En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande. Målsättningen med en hållbar demokrati uppnås genom specifika delmål.

Vi anser att det föreslagna målet för demokratipolitiken främst uppnås genom att de politiska partierna samt folk- och förtroendevalda aktivt och löpande för en dialog med invånarna, samt att äldres underrepresentation i riksdagen och fullmäktigeförsamlingar åtgärdas.

3.6.2 Tillsätt en maktutredning

Vi stöder förslaget om att tillsätta en maktutredning.

Utredningen föreslår att en ny maktutredning tillsätts för att sammanställa kunskap över hur maktförhållandena har förändrats över tid i det svenska samhället. Vi är positiva till att den föreslagna maktutredningen ska bidra till en hållbar demokrati och att det civila samhället föreslås involveras i en tvärvetenskaplig diskussion om maktförhållandena i samhället. Vi gör bedömningen att det finns starka skäl till att tillsätta en ny maktutredning mot bakgrund av effekterna av de demografiska förändringarna, teknikutvecklingen, digitaliseringen, globaliseringen, skillnaderna i valdeltagande mellan socioekonomiska grupper, avståndet mellan

---

¹ PRO 2015

politiskt förtroendevalda och invånarna, individualiseringen, privatiseringen, samt professionaliseringen som skett inom det civila samhället.

Vi konstaterar att tilltron till demokratin är större bland resursstarka individer det vill säga personer med hög utbildning och inkomst än bland socioekonomiskt svaga grupper, vilket motiverar tillsättandet av en maktutredning. Vi noterar även att det skett en försvagning av andelen föreningsaktiva över tid och att det finns tydliga indikationer på att män oftare är engagerade i föreningslivet. Mot bakgrund av att forskarna inte är överens vad denna försvagning beror på finns det ytterligare skäl att tillsätta en ny utredning. Utredningen gör bedömningen att insatser behöver vidtas för ett ökat valdeltagande för särskilt unga och utrikes födda, vilket vi anser bra. Vi vill peka på att dessa satsningar även bör omfatta äldre kvinnor eftersom valdeltagandet är lägre i denna grupp.

5.5.1 Insatser för ett jämlikt politiskt deltagande

Vi stöder förslaget om att regeringen bör utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka det politiska deltagandet.
--

Stödet bör styras mot bland annat dialog och kommunikation. Det är också viktigt att ha system och kunskaper som främjar detta.

Det är viktigt att dialogen mellan de valda och väljare förs under hela mandatperioden, särskilt inför budgetbesluten. Det är ur demokratisk synvinkel nödvändigt att alla är med och påverkar besluten.

Ett viktigt uppdrag för politiskt förtroendevalda är att besluta om fördelning av knappa resurser. En rimlig resursfördelning kräver inlevelseförmåga i olika invånares livssituation och vilja till dialog med invånare i skilda åldrar. En god väg att föra en demokratisk dialog om äldrepolitiken är att använda etablerade forum och kanaler. Här framhåller vi pensionärsråden och de äldres egna organisationer. Dessa har ett stort antal medlemmar och samlar tillsammans en stor del av landets äldre. Äldres egna organisationer är bra på att samla in och framföra åsikter om vilka förutsättningar som krävs för att skapa goda levnadsvillkor för äldre.

Olika aktiviteter för att öka kontakten, respekten och tilliten mellan valda och väljare bör uppmuntras. Ett sätt är att samla resultaten digitalt på webbsidor. Resultaten bör även tillhandahållas fysiskt mot bakgrund av att alla äldre inte har tillgång till internet. Vi vill särskilt framhålla vikten av att ha möjlighet att påverka *innan* kommuner, landsting och regioner beslutar. Särskilt viktigt är detta när det gäller större och mer avgörande beslut, som till exempel om budgeten. Dessutom är det viktigt att utbilda förtroendevalda i kommunikation.

5.5.2 Insatser för ett jämlikt politiskt deltagande

Vi delar bedömningen att tillgängliga mötesplatser och lokaler bör förbättras i kommunerna.

Vi föreslår att kommunernas fysiska anslagstavlor ska behållas, vid sidan av de elektroniska anslagstavlor.

För att rum och platser ska bidra till möten och utbyte av åsikter bör de finnas i flera olika former, både fysiskt och digitalt. Att mötesplatserna också är tillgängliga, det vill säga till rimliga priser och enkla att komma åt, är väsentligt och till och med avgörande för folkrörelsernas utveckling och framtid. Det är av yttersta vikt att öka möjligheten till tillgängliga mötesplatser särskilt för äldre och personer med funktionsnedsättning.

I detta sammanhang vill vi peka på att kommunen bör informera allmänheten om tillträde till allmänna platser även på kommunens anslagstavla. Resultatet i 2015 års Äldrebarometer visar en nedåtgående trend, med undantag för området kommunal information och kommunikation som bedömdes mest positivt. Bland annat bedömdes möjligheten att få god information om kommunal verksamhet utan tillgång till internet. Vi anser det anmärkningsvärt att utredningen inte tagit hänsyn till att många, däribland äldre, inte har tillgång till internet. Vi anser mot denna bakgrund att den befintliga anslagstavlan ska finnas kvar som ett komplement till den elektroniska anslagstavlan. Vi utgår ifrån att föreliggande utredningsförslag kommer att samordnas med utredningen om en kommunallag inför framtiden.

7.6.2 Uppföljning av den sociala representativiteten och förtroendevaldas villkor

Vi stöder förslaget om att den sociala representativiteten i de politiska församlingarna på nationell och lokal nivå ska följas upp av SCB.

Statistiska centralbyrån (SCB) har engångsvis följt upp den sociala representativiteten i landets politiska beslutsförsamlingar. SCB bör istället regelbundet och löpande följa utvecklingen, när det till exempel gäller representativitet utifrån ålder. Myndighetens resultat skulle på så sätt kunna utgöra ett underlag för samhällsdebatt om äldres möjlighet till inflytande genom politiskt beslutsfattande och bidra till att synliggöra konsekvenser av äldres underrepresentativitet på partiernas listor.

Representationen av äldre i riksdagen är mycket svag. Endast knappt 2 procent av riksdagsledamöterna var 65 år vid tillträdet 2014, samtidigt som äldre utgjorde 25 procent av valmanskåren. Den kraftiga underrepresentationen av äldre i riksdagen är enligt utredningen problematisk. Äldre är även underrepresenterade i kommunernas, landstingens och regionernas fullmäktige. Utredningen slår fast att partierna verkar vara ointresserade av att tillvarata de stora kunskaper och erfarenheter som äldre har. Detta instämmer vi i.

Vi vill därutöver framföra att partierna många gånger saknar en strategi för att nominera fler äldre. Enligt oss är äldre förtroendevalda mycket viktiga för partierna eftersom de har tid att ägna sig åt förtroendeuppdragen, ofta har erfarenhet av politiskt arbete och har dessutom lägst sannolikhet att lämna uppdragen i förtid. Det sistnämnda är inte minst viktigt för ett stabilt politiskt system. Mot bakgrund av det nyss nämnda anser vi att utredningens förslag inte är tillräckligt. Vi menar att utredningens förslag bör kompletteras med äldres inflytande genom kommunala pensionärsråd. I dag saknas lagstiftning som garanterar att det ska finnas pensionärsråd. För att stärka rådets ställning arbetar PRO och SPF Seniorerna för att pensionärsråd genom lagstiftning blir obligatoriska i kommuner, landsting och regioner samt att respektive fullmäktige ska besluta om reglementen.

7.6.3 Kommunernas och landstingens arbete för en förbättrad social representativitet

Vi delar bedömningen att fullmäktige och styrelsen bör verka för att fler kvinnor, utrikes födda, unga och äldre ska vilja ta förtroendeuppdrag och kandidera till tyngre uppdrag.

Vi anser att det främst är de politiska partiernas ansvar att verka för en bättre social representation. Samtidigt betonar vi vikten av att goda villkor skapas för förtroendevalda, till exempel att politiska möten genomförs på tider som passar dem, att beslutsunderlagen är tydligt och enkelt formulerade samt att adekvat kunskapsstöd erbjuds, till exempel via webbplatser och i pappersform för de som inte har tillgång till dator eller av olika anledningar inte kan hantera internet. Bland annat mot denna bakgrund är det viktigt att erbjuda utbildning i internet, surfplattor med mera.

7.6.4 De politiska partiernas insatser för att förbättra den sociala representativiteten

Vi delar bedömningen att partierna har det huvudsakliga ansvaret för att förbättra den sociala representativiteten och bör genomföra ett systematiskt arbete för att försäkra att politiken blir mer jämställd och jämlik.

Utredningen rekommenderar ett antal metoder för att förbättra representativiteten av kvinnor och unga. En del av dessa metoder är troligen verksamma även för att förbättra representativiteten av äldre på partiernas listor till de politiska församlingarna, i synnerhet riksdagen. Det gäller till exempel arbetet med mentorer som kan förbereda framtida förtroendevalda, samt stödet för särorganisering i likhet med ungdoms-, student- och kvinnoförbund. Av riksdagens åtta partier har hälften av dem en särskild organisation för äldre medlemmar: Moderaterna (Moderata seniorer), Miljöpartiet (Gröna seniorer), Liberalerna (Liberala seniorer) och Kristdemokraterna (KD senior).

8.3.5 Rätt att behålla uppdrag som fullmäktigeledamot trots flytt

Vi stöder inte förslaget om att utöka möjligheten att behålla ett uppdrag trots flytt från kommunen eller landstinget till att också omfatta fullmäktigeledamot.

Vi anser att en grundläggande förutsättning för att verka som folkvald i en kommun, landsting eller region är att den folkvalda bor i just den kommunen, landstinget eller regionen. En flytt försvårar den folkvaldas möjlighet att behålla sin kännedom om området, villkoren för dess invånare och den löpande dialogen med dem. Därmed riskerar den demokratiska förankringen och legitimiteten att skadas.

8.3.7 Kommuner och landsting ska verka för en trygg och säker miljö för de förtroendevalda

Vi stöder förslaget om en lagbestämmelse införs om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

Förslaget är utmärkt och välkommet eftersom en trygg och säker miljö för folk- och förtroendevalda är en grundpelare för att någon ska vilja åta sig ett demokratiskt ansvar.

11.5.5 Medborgarrådens syfte bör klargöras

Vi delar bedömningen att reglementen för kommunernas och landstingens medborgarråd bör beslutas av fullmäktige.

Vi föreslår att det genom lag fastslås att kommuner, landsting och regioner ska inrätta pensionärsråd, samt att pensionärsråden ska konsulteras före beslut som kan ha betydelse för äldre invånare.

2012 redovisade Socialstyrelsen stora skillnader i pensionärsrådets uppgifter, organisering, arvoden och ersättningar. Eftersom pensionärsråd inte är en rättslig skyldighet för kommuner, landsting och regioner innebär det att invånare på vissa orter saknar pensionärsråd som en kanal för insyn och delaktighet i det lokala politiska beslutsfattandet. På dessa platser riskerar äldres perspektiv och frågor komma på undantag igen.

I Finland, Norge och Danmark finns lagbundna råd kallade äldreråd. I Norge har det varit obligatoriskt sedan 1992, i Danmark sedan 1996 och i Finland från och med 2017. Det är på tiden att även alla Sveriges äldre får möjlighet till medinflytande genom äldreråd som har en roll i den lokala politiken. Äldreråden ska ges reell möjlighet att bidra med äldres perspektiv för att goda levnadsvillkor ska kunna skapas för dem. Detta bör ske genom att äldreråden kommer med tidigt i beslutsprocessen, har möjlighet att väcka förslag samt att begära utredningar.

I detta ärende har PRO:s styrelse och SPF Seniorernas arbetsutskott beslutat. Susanne Öhrling, PRO, och Martin Engman, SPF Seniorerna, har varit föredragande.

Christina Tallberg
Ordförande
PRO

Christina Rogestam
Förbundsordförande
SPF Seniorerna